

leadni, és az sem valószínű, hogy a lövegszámban három és félszeres túlerőben lévő székely tüzér-séggel szemben a rendelkezésre álló, összesen 8 orosz lövegből 3-4 csak egy emberre „pocsékol-ta” volna a tűzerejét (217., 284–285. o.). Valószínű, hogy Gábor Áront a tűzerei irányítása közben ugyanúgy „véletlenül” érte a halálos találat, mint 1849. július 31-én Segesvárnál az orosz Grigorij Jakovlevics Szkarjatyin vezérőrnagyot. Végezetül a 391. oldalon lévő 72. lábjegyzetben több, érte-lemezavaró szóismétlés is van.

A fentiek ellenére a recenzens csak ajánlani tudja ezt a nagyon színvonalas, Gábor Áronnak és a Székelyföld 1848–1849-es küzdelmének méltó emléket állító kiadványt minden érdeklődőnek, szakmabelinek és egyszerű olvasónak egyaránt.

Kemény Krisztián

CSIKÁNY TAMÁS

KISHÁBORÚ HÁROMSZÉKEN 1848. DECEMBER

(Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2015. 120 o. ISBN 9789738995185)

Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc történetének könyvtárnyi irodalmában az úgy-nevezett „mellékhadszínterek” harcaival csekély számú munka foglalkozik, pedig ezek jelentősége szintén nem lebecsülhető: az ott történtek ugyanis nemcsak az adott országrész, hanem gyakran az egész szabadságharc sorsára is hatással voltak. Ezért különösen örömteli, hogy Csikány Tamás hadtörténész ezúttal nem az általa leginkább kedvelt fegyvernemet, a tüzérseget, vagy egy erőd ostromát, vagy a főhadszíntér hadművészetét választotta vizsgálódása tárgyául, hanem egy, eddig félig-meddig a legendák „kődébe” burkolózó eseményt, a székely Háromszék önvédelmi harcát 1848 decemberében.

Ahogy maga a szerző a kötet előszavában írja, 1848–1849 „lélekcsereelő idői” Magyarországon olyan erőfeszítésre készítették a lakosság egészét, illetve külön egyes közösségeket is, ami korábban elképzelhetetlennek tűnt. Az 1848. március 15-i pesti forradalommal kezdődően meginduló polgári átalakulás olyan erőket szabadított fel a magyar társadalomban, amelyek aztán lehetővé tették, hogy az ország sikeres védelmi harcokat folytathasson a kor egyik nagyhatalma és az őket segítő nemzetiségi felkelők ellen. Ezek közül is kiemelkedik a székelyföldi Háromszék védelme 1848 végén, amelynek az alapját a helyi közösség párját ritkító összefogása adta. Az eseményeket az elmúlt, több mint 160 évben több kiadvány is megírta, ám tisztán katonai szempontból, a két szembenálló fél forrásainak összevetésével és elemzésével még nem vizsgálták a történeteket.

Csikány hadművészeti szempontból az ún. „kisháború” kategóriájába sorolja a történeteket, amelynek a fogalmát külön fejezetben mutatja be. A francia forradalmi és napóleoni háborúk (1792–1815) után katonai gondolkodók egész sora próbálta meg a hadművészet egyes, sokat változott fogalmainak a tisztázását, újraértelmezését. Ilyen volt a „kisháború” is, amelyet a XVIII. században még elsősorban a reguláris könnyűfegyverzetű csapatok (főként huszárok) által vívott portyázó hadviselésre értettek, a XIX. században viszont már jobbra a kevés reguláris erővel támogatott népfelkelő csapatok hadviselését értették alatta. Carl von Clausewitz és más katonai teoretikusok szerint e módszer célja nem az ellenség főreijére mért koncentrált csapás, hanem az ellenfél erőinek lekötése annak szárnyain, oldalában, hátában, illetve a mellékhadszíntereken. Mindez akkor lehetett hatékony, ha a harc saját területen folyt, a lakosság támogatta, megfelelő volt a terep, és az ellenség állandó nyugtalanításához szükséges támadásokhoz, rajtaütésekhez, portyázásokhoz elég önálló, mozgékony és harcedzett emberanyag állt rendelkezésre. A kb. 3153,6 négyzetkilométernyi, megközelítőleg 100 000 lakosú Háromszéken mindez adott volt. A magas hegyek és a sűrű vízhálózat által határolt szék ellenálló képességét növelte, hogy 1764-től határőrterületnek számított; így itt volt a cs. kir. 15. (2. székely) határőr-gyalogezred, illetve a cs. kir. 11. (Székely) határőr-huszárezred 2 osztályának kiegészítési körzete, ezért rendelkezésre állt a megfelelő mennyiségű fegyver és a képzett katonaaállomány is.

Az önvédelmi harc előzményeinek ismertetésekor Csikány Tamás röviden összefoglalja a Székelyföldön és a Háromszéken történt eseményeket 1848 márciusától november közepéig, melyet követően a háromszéki védelem feltételeinek megteremtéséről, a székely haderőről, illetve ellenfeléről, a cs. kir. hadseregről és a szász-román népfelkelőkről ír. A szék védelmét nagyban elősegítette, hogy már kezdettől egységes politikai vezetése volt: az Állandó Bizottmány, majd a Központi Kormány Berde Mózes vezetésével már szeptember közepétől intézkedett a határőrség és nemzetőrség mozgósításáról a határok védelmére. Összeírták a 18–50 év közötti, mozgósítható férfiak számát, kiosztották a fegyvereket, és újak készítését rendelték el, gondoskodtak az élelmiszer-ellátásról. Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen beindították a lőszergyártást; Gábor Áronnak és Turóczy Mózesnek köszönhetően sikerült ágyúkat is önteni. Így november végén a mozgósítható erő elérhette a kb. 10 000 főt, amelyből a reguláris katonaság (határőr gyalogosok és huszárok, az ide visszavonult 12. [marosvásárhelyi] honvédszázalaj és az újonnan szervezett 15. huszárezred századai) adta a legütőképesebb alakulatokat; ezeket egészítette ki a mozgósított székely nemzetőrség és népfelkelés. A három táborba (Sepsiszentgyörgy, Uzon, Barót) gyülekező székely csapatokat december elejétől már 5 löveg is támogatta. A velük szembenálló haderő kb. egy cs. kir. reguláris dandár volt, amelyet szász nemzetőrök és román népfelkelők tömegeivel erősítettek meg; összlétszáma kb. 6000-8000 fő volt, 8 löveggel. A Földvár központtal működő cs. kir. csapatok, miután a Háromszék vezetése elutasította Anton Puchner cs. kir. altábornagy ultimátumát, november végén indították meg hadműveleteiket a szék megszállására.

A következő fejezetben Csikány Tamás a közel egy hónapos hadjárat legfontosabb harci cselekményeit foglalja össze élvezetes, számos forrást idéző leírásában, attól kezdve, hogy a cs. kir. csapatok 1848. november 26-án megtámadták a Bodzai-szoros őrségét egészen az 1849. január 2-án megkötött árapataki békeszerződésig, amely (átmenetileg) véget vetett a harcoknak.

A „kisháború” eredményeit értékelve Csikány Tamás megállapítja, hogy a Háromszék ellenállása a lehető legtöbbet hozta ki az adott helyzetből: noha a nagyobb összecsapások többségét a székek elvesztették, az Erdővidék kivételével a szék területének zömét sikerült megvédeni. Egy cs. kir. dandárt és több ezer szász-román népfelkelőt sikerült több mint egy hónapra lekötni; akkor, amikor Puchnernek minden katonájára szüksége lett volna, hogy a cs. kir. főparancsnokság által elrendelt, Nagyvárad irányú támadást végrehajthassa. Sőt, az Észak-Erdélyben lévő csapataiból egy dandárt vissza is kellett vonnia, hogy a Háromszéket békére kényszeríthesse; ezzel pedig nemcsak a tervezett cs. kir. offenzíva végrehajtó ereje gyengült meg, hanem a Kolozsvár és Észak-Erdély visszavételére december második felében meginduló, József Bem tábornok vezette magyar hadtest feladata is jelentősen könnyebb lett. Az árapataki szerződést elemezve a szerző joggal állapítja meg, hogy az adott helyzetben az jól szolgálta a szék alapvető érdekét, az időnyerést: a Háromszék megszállását sikerült elkerülni, és a katonai erőt is sikerült majdnem sértetlenül megőrizni, amíg Bem tábornok csapatai meg nem érkeztek. A fejezet végén az ellenállás vezetői személyiségeinek (Berde Mózes, Dobay Károly, Sombori Sándor, Gábor Áron, Gál Sándor, Pap Mihály), illetve a „nagy ellenfélnek”, August von Heydte századosnak az életrajza található.

A helyszíni fotókkal, térképekkel gazdagon illusztrált kiadványt a legfontosabb iratokat tartalmazó okmánytár, bibliográfia, illetve a korabeli katonai viseletet bemutató színes képmelléklet zárja. Mindez együtt jól szolgálja az olvasót, hogy megismerje Háromszék 1848-as önvédelme katonai történetének legendáktól immár megtisztított, ám annál igazabb eseményeit.

Kemény Krisztián